

Ілля ШУТАК

*професор кафедри
теорії та історії держави і права
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького,
доктор юридичних наук,
заслужений діяч науки і техніки України
s-1971@yandex.ru*

Людмила ЛЕГІН

*доцент кафедри
соціально-гуманітарних наук
Прикарпатського факультету
Національної академії
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук
legin.Luda@gmail.com*

УДК 340.11

ТЕХНІКА ОПУБЛІКУВАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

У статті досліджується поняття техніки опублікування нормативно-правових актів через з'ясування змісту оприлюднення та опублікування нормативно-правових актів. Розкриваються значеннєві характеристики техніки опублікування нормативно-правових актів.

Ключові слова: юридична техніка; нормативно-правовий акт; оприлюднення; опублікування; техніка опублікування нормативно-правових актів.

Постановка проблеми. Юридична техніка як правова категорія використовується на всіх рівнях правового регулювання суспільних відносин, у сучасних наукових дослідженнях та пошуках. Однак необхідно розуміти, що це пов'язано не із модернізацією актуальності досліджень, а із усвідомленням науковцями важливого значення цієї правової категорії. Популярність цієї тематики у наукових доробках пояснюється впливом юридичної техніки на удосконалення системи нормативно-правових актів та правової системи держави в цілому. Наступним аргументом можна вважати те, що ця категорія є технікою професійної юридичної діяльності і використовується у суспільно корисній практичній юриспруденції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Насамперед зосередимо увагу на юридичній техніці у сфері правотворчості, оскільки саме вона впливає на якість та ефективність нормативно-правового припису. Одним із перших дослідників цієї теми був німецький учений Р. Ієринг, який ще у ХІХ столітті

виділяв дві основні цілі юридичної техніки: 1) кількісне та якісне спрощення права; 2) досягнення практичності права [1].

Яскравим прикладом важливого значення юридично-технічного забезпечення правотворчості є сучасне наукове дослідження В. Косовича «Удосконалення нормативно-правових актів України: техніко-технологічні аспекти» [2]. Також в Україні техніку правотворчості вивчали О. Бандурка, К. Волинка, Б. Даневич, О. Дзюбенко, Н. Задирака, В. Ковальський, В. Копейчиков, О. Мурашин, І. Онищук, П. Рабінович, В. Риндюк, О. Скакун, В. Тацій, Ю. Шемшученко, О. Ющик та інші.

Це підтверджує, що у межах правотворчості важливим напрямом досліджень є техніка опублікування нормативно-правових актів, що є формою офіційного оприлюднення та умовою набрання ними чинності. Системний аналіз дає змогу дійти висновку, що більш науково обґрунтованим та дослідженим є оприлюднення законів, а опублікування підзаконних нормативно-правових актів вивчалось менше. Цією темою цікавились О. Ющик, А. Олійник, Л. Кривенко, В. Шаповал та ін. Більшість науковців визначають офіційне опублікування як основну форму оприлюднення нормативно-правових актів. Проте це питання розглядається лише в межах нормотворчого чи законодавчого процесів та обмежується поняттям, способами та засобами публікації. Також важливим для науки є монографічне дослідження «Опубликование нормативных актов» за редакцією А. Піголкіна 1978 року [3]. Саме тому актуальності набувають теоретичне підґрунтя оприлюднення, техніка опублікування нормативно-правових актів та загальні закономірності офіційного опублікування, які початкові і характерні для нормативно-правових актів різної юридичної сили.

Метою статті (завданням) є аналіз техніки опублікування нормативно-правових актів у межах юридичної техніки. Ґрунтуючись на теоретичних положеннях, необхідно виокремити значеннєві характеристики та визначити поняття техніки опублікування нормативно-правових актів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Офіційне оприлюднення дає змогу забезпечити право на інформацію про нові нормативно-правові акти – одне із загальновизнаних міжнародним співтовариством прав людини, яке держава зобов'язана поважати і сприяти його реалізації. У Підсумковому документі Віденської зустрічі представників держав – учасниць Ради безпеки і співробітництва в Європі 15 січня 1989 року вказується на необхідність ефективно забезпечувати право осіб знати свої права й обов'язки в цій сфері і вчиняти дії відповідно до них, з цією метою публікувати, робити доступними всі закони, адміністративні правила й процедури, які стосуються прав і основних свобод людини. Важливо також, щоб населенню й посадовим особам держави було надано достатньо часу для ознайомлення та вивчення нових нормативно-правових актів, оскільки їхнє дотримання і виконання залежить від того, наскільки правильно їх розуміють ті, кому вони адресовані [4, 26–27].

Нормою, що міститься у ст. 57 Конституції України, закріплено гарантію громадян знати свої права та обов'язки, зокрема, «закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути дове-

дені до відома населення в порядку, встановленому законом. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними» [5]. Ці положення свідчать про доцільність та актуальність дослідження техніки опублікування нормативно-правових актів.

Для того, щоб окреслити поняття та сферу техніки опублікування нормативно-правових актів, необхідно розглянути поняття юридичної техніки. При визначенні цього поняття вітчизняні та зарубіжні автори демонструють зазвичай схожі підходи. Хоча така подібність не означає, що бракує серйозних питань для дискусій і завдань у науковому пошуку. Підтвердженням цього може стати різноманіття поглядів на питання співвідношення понять «юридична техніка», «законодавча техніка», «юридична технологія», що свідчить про відсутність науково обґрунтованого підходу.

Юридична техніка – це галузь знань про правила ведення юридичної роботи та в процесі цього створення різних юридичних документів, письмового окреслення змісту нормативно-правових актів, оформлення юридичних документів, вираження правового аналізу юридичних прав і обов'язків тощо. Раніше юридична техніка була частиною теорії держави й права. Сьогодні юридичну техніку виокремлюють у самостійну галузь юридичної науки, орієнтовану на вирішення практичних завдань. Юридичну техніку застосовують адвокати, судді, нотаріуси, парламентарі, урядовці, управлінці та інші.

М. Панов визначає юридичну техніку як систему укладених у юридичній практиці правил і прийомів здійснення уповноваженими суб'єктами діяльності, скерованої на підготовку найбільш оптимальних і доцільних за формою та структурою правових актів [6, 181].

Предмет юридичної техніки впливає на закономірності створення та ефективного функціонування права й здійснення юридичної діяльності [7, 30].

Поняття «юридична техніка» виникло серед категорій європейської юридичної науки на рубежі XIX–XX століть. Історичні передумови цього процесу полягають у становленні юридичного світогляду та розвитку доктрини юридичного позитивізму [8, 12].

Чинники формування юридичного світогляду можна лише опосередковано пов'язати з виникненням поняття юридичної техніки. Згідно з традиційними уявленнями він припадає на епоху буржуазних революцій, а за обґрунтованою версією Г.Дж. Бермана – на час проведення григоріанської реформи, тобто на злам XI–XII століть. Часова різниця між розглянутими подіями є надто суттєвою, щоб безпосередньо пов'язувати формування поняття юридичної техніки з впливом юридичного світогляду. Останнє, безумовно, є ідеологічною основою більшості європейських правових концепцій, в тому числі позитивістської. Завдяки юридичному позитивізму було привернуто увагу до проблем юридичної техніки, він став теоретичною базою формування та дослідження цього поняття [9, 35].

Для характеристики правил виконання юридичної роботи В. Карташов запропонував застосовувати замість традиційного терміна інший, більш загальний термін «юридична технологія» [10, 18].

На думку Д. Керімова, юридична техніка загалом має прикладний, інструментальний характер. Але це не означає її меншовартості, підлеглості чи залежності. Це надзвичайно важливі знання, що мають відносно самостійне значення в системі правознавства [11, 34].

Таким чином, юридична техніка – сукупність прийомів і способів підготовки, розгляду, прийняття та обнародування нормативно-правових, правозастосовних, інтерпретаційних актів, які забезпечують повне, просте, точне, економічне їх співвідношення з життєвими реаліями, волею нормодавця або інтерпретатора [12, 21].

Наступним складовим елементом для визначення поняття техніки опублікування нормативно-правових актів є його характеристика.

У правотворчості важливе значення має стадія оприлюднення прийнятих, змінених чи доповнених нормативно-правових актів. Своєчасне оприлюднення дає змогу ознайомитись із прийнятими нормами, зі змінами та доповненнями до чинного законодавства, аби швидко корегувати діяльність у конкретному напрямі. Офіційне опублікування нормативно-правового акта є формою такого оприлюднення. Визначення цього поняття має такий зміст. Оприлюднення – це доведення до відома населення змісту прийнятих нормативно-правових актів. Воно має на меті інформувати про прийняття правових норм, таким чином дає можливість ознайомитись з ними, що може здійснюватись у різний спосіб. Офіційне оприлюднення має формально-юридичне значення й полягає в нормативно визначеному оголошенні, яке видається від імені нормотворчого органу, призначене для загального відома, містить повний і гарантовано точний текст прийнятого нормативно-правового акта [13, 179].

У свою чергу, сутність опублікування нормативно-правових актів зводиться до розміщення повних текстів у спеціально визначених для цього виданнях. Опублікування здійснюється від імені нормотворця, має автентичний характер, а його результати є найбільш повними, достовірними й доступними джерелами відомостей про правові норми; для ознайомлення з правовими актами, їх належного зберігання й використання створюють оптимальні умови. Тому сукупність офіційно опублікованих юридичних текстів слід розглядати як першооснову й головну передумову діяльності щодо забезпечення доступності законодавства. Наявність у джерелах офіційних текстів чинних нормативно-правових актів має бути неодмінна, їх роль для нормального функціонування всієї національної правової системи визначає обов'язковий характер процедури формального опублікування законодавства й ставить до нього низку чітко визначених вимог [14, 64–65].

Опублікування пов'язане з діяльністю суб'єктів, які брали участь на попередніх стадіях нормотворчого процесу і повноваження яких стосовно прийнятого нормативно-правового акта полягають не в тому, щоб здійснити його реалізацію, а в тому, щоб завершити розпочату справу, об'єктивно оцінивши отриманий результат. Необхідно зазначити, що після опублікування починається реалізація у відповідних формах за допомогою засобів, визначених у нормах права.

Нормативно-правовий акт не може вважатися чинним, тобто таким, що має юридичну силу, якщо він у встановленому порядку не доведений до відома виконавців і не оголошений у належній формі. Офіційне оприлюднення прийнятого нормативно-правового акта – це доведення від імені і за дорученням правотворчого органу до відома суб'єктів права, що є стадією нормотворчого процесу. Це необхідний етап формування вираженої в документі державної волі. Остання не може бути визнана повністю сформованою, якщо виконавці не мають можливості знати її зміст. Створення нормативно-правового акта, остаточне формування державної волі передбачає включення такого документа в правову систему, а також його застосування, що неможливо без офіційного оприлюднення його приписів виконавцям.

Відтак нагадаємо, що нормативно-правовий акт – формально визначений державний документ, який повинен бути офіційно, в установленому порядку оформлений для використання. Офіційне оприлюднення свідчить, що текст у виданні є дублікатом оригіналу, точною його копією. Це формальне підтвердження факту дії нормативно-правового акта. Вказані якості властиві лише офіційним джерелам оприлюднення [3, 7–11].

Зазначене вище дає змогу визначити місце та поняття техніки опублікування нормативно-правових актів у межах юридичної техніки.

Як наголошує В. Баранов, юридична техніка:

- являє собою професійну техніку;
- охоплює як публічну, так і приватно-правову сферу;
- забезпечує досконалість права по формі й змісту;
- використовується при здійсненні юридичної діяльності, яка вимагає або не вимагає письмового, документального оформлення [15, 30].

Таким чином, техніка опублікування нормативно-правових актів є професійною технікою, яка охоплює публічну сферу та забезпечує досконалість права по формі та потребує документального оформлення. Техніка удосконалення форми права послуговується мовними, стилістичними, графічними правилами складення документів, різними способами підвищення ефективності юридичних процедур, засобами забезпечення зрозумілості та доступності права [15, 33].

Техніка опублікування нормативно-правових актів спрямована на підвищення ефективності, що обумовлюється необхідністю доступності правового припису, який міститься у документі. Оскільки опублікування здійснюється від імені нормодавця, то цю техніку відносимо до техніки владної діяльності. Виконавцями є юристи, які працюють у державних органах і займаються правотворчістю, правозастосуванням, офіційним тлумаченням права та іншими видами діяльності, що передбачає володіння владними повноваженнями. Ця техніка характеризується особливими вимогами, які висуваються до суб'єктів і якості їх діяльності як державою, так і суспільством. Важливим критерієм оцінки їх професійної діяльності є законність, забезпечення прав людини та громадянина [15, 32–33].

Аналізуючи викладені положення, можна визначити характерні ознаки техніки оприлюднення нормативно-правових актів. А саме:

- це професійна техніка;

- владна техніка;
- охоплює публічну сферу;
- забезпечує досконалість права по формі та спрямована на підвищення ефективності опублікування, що обумовлюється необхідністю доступності правового припису, який знаходиться у нормативно-правовому акті; потребує документального оформлення.

Огляд наукових праць визначає місце техніки опублікування нормативно-правових актів серед інших видів юридичної техніки. Так, В. Баранов залежно від стадії створення правового акта виділяє такі техніки:

- формування ідеї акта;
- створення концепції акта;
- здійснення правотворчої ініціативи;
- планування правотворчої діяльності;
- складення тексту акта;
- обговорення та прийняття акта;
- проведення експертизи;
- санкціонування, утвердження, реєстрації;
- опублікування правового акта, введення його в дію;
- оскарження, опротестування, перегляду правового акта;
- обліку, внесення змін та доповнень;
- моніторингу правового акта [15, 35].

Т. Кашаніна також виділяє техніку опублікування та вступу в силу нормативно-правових актів та зазначає, що для забезпечення дотримання норм права необхідно, щоб вони стали відомі усім [7, 324]. Д. Лизлов і В. Картухін у межах техніки правотворчості виокремлюють техніку опублікування нормативно-правових актів і їх вступ у силу [16, 117].

У науковому дослідженні «Нормотворческая юридическая техника» за редакцією Н. Власенка також виділяють техніку опублікування нормативно-правових актів, оскільки вона спрямована на забезпечення максимально повної інформації про прийняті акти та надання можливостей для ознайомлення з ними громадян та інших суб'єктів права [17, 238].

Висновки. Проаналізувавши різні наукові підходи щодо визначення поняття техніки опублікування нормативно-правових актів, доходимо висновку, що вона є видом правотворчої техніки та спрямована на забезпечення вільного доступу до автентичних текстів прийнятих нормативно-правових актів. Отже, техніка опублікування нормативно-правових актів – це сукупність прийомів і способів нормативного визначення оголошення, яке видається від імені нормотворчого органу, звернене до загального відома та містить повний і гарантовано точний текст прийнятого нормативно-правового акта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Иеринг Р.* Юридическая техника / Р. Иеринг. – СПб., 1906 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.russiun-lawyers.ru/art.shtml>

2. Косович В.М. Удосконалення нормативно-правових актів України: техніко-технологічні аспекти: моногр. / В.М. Косович. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. – 568 с.
3. Опубликование нормативных актов / отв. ред. А.С. Пиголкин; Всесоюзный научно-исследовательский институт советского законодательства. – М.: Юридическая литература, 1978. – 168 с.
4. Дубов И.А. Законодательная инициатива: проблемы и пути совершенствования / И.А. Дубов // Государство и право. – 1993. – № 10. – С. 26–34.
5. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
6. Словарь терминов по теории государства и права: учеб. пособ. / руков. авт. кол. Н.И. Панов. – Х.: Основа, 1997. – 180 с.
7. Кашанина Т.В. Юридическая техника: учеб. / Т.В. Кашанина. – 2-е изд., пересмотр. – М.: Норма: ИНФРА-М, 2011. – 496 с.
8. Муромцев Г.И. Юридическая техника: некоторые аспекты содержания понятия / Г.И. Муромцев // Проблемы юридической техники: сб. ст. / под ред. В.М. Баранова. – Н. Новгород, 2000. – С. 23–37.
9. Онищук І.І. Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / І.І. Онищук. – Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. – 224 с.
10. Карташов В.Н. Юридическая техника, тактика, стратегия, технология (к вопросу о соотношении) // Проблемы юридической техники: сб. ст. / под ред. В.М. Баранова. – Н. Новгород, 2001. – Т. 1. – С. 16–23.
11. Керимов Д.А. Законодательная техника: науч.-метод. и учеб. пособ. / Д.А. Керимов. – М.: НОРМА; ИНФРА-М, 1998. – 121 с.
12. Шутак І.Д. Юридична техніка: навч. посіб. / І.Д. Шутак, І.І. Онищук. – Івано-Франківськ: Коло, 2013. – 496 с.
13. Юридичні терміни: тлумачний словник / за ред. В.Г. Гончаренка. – К.: Либідь, 2003. – 320 с.
14. Сидельников И.П. Доступность закона: правовое информирование граждан / И.П. Сидельников. – Минск: Наука і тэхніка, 1992. – 123 с.
15. Юридическая техника: курс лекций / под ред. В.М. Баранова, В.А. Толстика. – М.: ДГСК МВД России, 2012. – 384 с.
16. Лызлов Д.Н. Юридическая техника: учеб. пособ. / Д.Н. Лызлов, В.Ю. Картухин. – М.: Ось-89, 2009. – 176 с.
17. Нормотворческая юридическая техника / под ред. Н.А. Власенко. – М.: Юстиц-информ, 2011. – 312 с.

Шутак І. Техніка опублікування нормативно-правових актів / І. Шутак, Л. Легін // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2015. – № 2. – С. 136–143 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/6-2015/shutak.pdf>

Илья ШУТАК,
Людмила ЛЕГИН

ТЕХНИКА ОПУБЛИКОВАНИЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫХ АКТОВ

В статье исследуется понятие техники опубликования нормативно-правовых актов через определение смысла обнародования и опубликования нормативно-правовых актов. Раскрываются смысловые характеристики техники опубликования нормативно-правовых актов.

Ключевые слова: юридическая техника; нормативно-правовой акт; обнародование; опубликование; техника опубликования нормативно-правовых актов.

Ilya SHUTAK,
Liudmyla LEGIN

TECHNIQUE PUBLICATION LEGAL ACTS

The notion technique publication of legal acts through clarification of disclosure and publication of legal acts. Disclosed content characteristics technique publication of legal acts.

Keywords: legal technique; legal act; disclosure; publication; technique publication of legal acts.